

>> Santa Pau, voltes de la plaça. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI.)

Un bell compendi

Text > **PERE BOSCH**, historiador

L'escriptor Josep Pla, amb la seva ironia habitual, va deixar escrit que la plaça de Santa Pau no era «una arquitectura provinent de l'ésser humà: és una arquitectura per a bous i vaques». La plaça Major o de Dalt, tal com és coneguda, no té, certament, l'esplendor ni la simetria d'altres recintes. La seva forma és gairebé inclassificable, com un triangle llargarut i deformat. Els edificis que l'envolten, d'una arquitectura simple i rústega, no segueixen una disposició ordenada, sinó que s'adapten als canvis de nivell. I les façanes i les porxades no responen a cap patró establert; més aviat fa la impressió que ens trobem davant d'un mostrari d'estils, amb alguns arcs rebaixats, altres d'apuntats, de mig punt, gòtics... I, malgrat tot, es fa difícil no qualificar-la com una de les millors places que es poden contemplar al país.

Fa cent anys, quan Valentí Fargnoli es va traslladar fins a Santa Pau amb l'ànim de fotografiar-la, va decidir situar la càmera al porxo de Ca l'Anneta, just al davant d'una antiga fleca. I, com li agradava fer, va utilitzar un arc, en aquest cas rebaixat, per captar una part de l'escenari. Si comparem

aquesta fotografia amb la que ha fet Manel Lladó, ens pot fer la sensació que som davant d'un indret fossilitzat, en el qual el temps es va aturar quan el fotògraf gironí va prémer el disparador de la càmera. Tot sembla mantenir-s'hi immutable i les modificacions són gairebé imperceptibles, llevat de l'empedrat de còdols i la presència dels cotxes, que s'entesten a arribar a qualsevol racó, sense respectar zones de vianants ni patrimoni arquitectònic. Al marge d'això, res ni ningú sembla alterar el pes aclaparador de les pedres.

Fargnoli no pretenia mostrar-nos tota la plaça. A la imatge que va captar s'intueix, molt tímidament, l'església de Santa Maria, amb el seu imponent campanar de planta quadrada. Es tracta d'un edifici auster, amb un predomini del morter sobre la pedra. Es va començar a bastir a principis del segle xv, després que el baró Galceran Ademar (Galceran I de Santa Pau) aconseguís una autorització del bisbe de Girona per traslladar l'església parroquial, que fins aleshores era al santuari de la Mare de Déu dels Arcs. Tot i això, no es va completar fins molts anys després, ja durant el segle xvi. Al costat de l'església, adossada al campanar i assentada

Foto actual > MANEL LLADÓ

damunt la penya que sobresurt, trobem Can Sidro Mestre, aleshores ocupada per una nissaga de paletes, i just al centre del marc que dibuixa l'arc hi ha Can Gil, també conegut com a Ca l'Escalopé, una imponent casa del segle XIV.

Pierre Deffontaines, un dels pares de la geografia humana, va remarcar que la plaça era «un compendi de tota la noblesa d'aquest bell país». Un bell compendi, podríem afegir. Alguns historiadors n'han situat l'origen en el segle XIV i n'han vinculat la construcció a l'empenta dels barons, quan es va fer necessari condicionar l'espai entre les fortificacions. La plaça és història viva de Santa Pau. I, amb el pas dels anys, s'ha convertit en l'escenari d'esdeveniments ben simbòlics. Durant el breu regnat d'Amadeu de Savoia, amb els Borbons a l'exili, alguns liberals van voler plantar-hi un arbre de la llibertat amb la idea de «secundar la expansió del espíritu liberal que empieza a desarrollarse en este pueblo». L'esperit liberal, però, no havia arrelat excessivament entre les autoritats municipals, que van intentar evitar l'acció. Finalment, hi van accedir, però l'arbre i tot allò que simbolitzava van durar de Nadal a Sant

Esteve. El 15 de juny de 1872, els carlins van irrompre a la vila i en van esborrar qualsevol rastre liberal, tal com es va comunicar dies després a la comandància militar: «A la entrada de esta, anocheciendo, ha entrado Estartús en esta villa con algunos 130 [?] hombres y después de haber cortado el árbol de la libertad y haber comido y bebido se han ido por la parte de Mieras, de donde parece que habían venido». Altres testimonis afegeixen alguns detalls contradictoris a aquell cerimonial macabre, com ara que van cremar-lo mentre cridaven visques a Carles VII i a la tradició, o que després d'haver-lo tallat van transformar-lo en una creu. Alguns anys després, la plaça es va tornar a convertir en l'escenari d'un altre aquellarre conservador. El 8 de febrer de 1939, l'endemà mateix de l'entrada de les tropes franquistes, s'hi va celebrar una missa de campanya amb la qual els vencedors van voler escenificar el retorn de la tradició catòlica. La plaça també ha estat, afortunadament, l'escenari de celebracions més amables, des de les festes populars fins a la tradicional Fira del Fesol, i s'ha convertit, dia rere dia, en un bell compendi de la vida de Santa Pau.